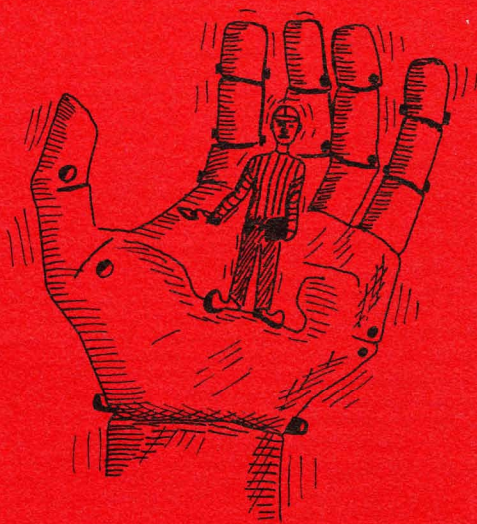

muinais- tutkija

SUOMEN ARKEOLOGISEN
SEURAN TIEDOTUSLEHTI 1/1985

muinaistutkija

1/1985

SISÄLTÖ

TOIMITUKSEN SANOTTAVAT	2
KOKOUSKUTSU	3
2000-TOIMIKUNNAN MIETINNÖLLÄ KOLMANNELLE VUOSITUHANNELLE - Matiskainen	4
ARKEOLOGIA 2000 JA MAAKUNTAMUSEOT - Vilkuna	15
HISTORIAALLINEN AIKA, ESIHISTORIAALLINEN AIKA JA ARKEOLOGIA - Hiekkänen	18
PUUKANSAN TARINAA - TEPPO ? - Matiskainen	22

Vastaavat toimittajat: Elvi Linturi, Anne Vikkula

Painos: 100

Ilmestyy neljä kertaa vuodessa

Toimituksen postiosoite: Suomen arkeologinen seura

Muinaistutkija

c/o HY Arkeologian laitos

PL 913

00101 HELSINKI 10

ISSN 0781-6790

TOIMITUKSEN SANOTTAVAT

Tämän Muinaistutkijan numeron oli tarkoitus olla monipuolinen kokoelma mielipiteitä ja kannanottoja Arkeologia 2000 -toimikunnan mietintöön. Eikö sitten mietintö herättänyt ajatuksia vaiko laiskamato jylläsi, joka tapauksessa kovin monipuoliseksi ei teemanumero muotoutunut. Kolme kirjoitusta kuitenkin saatiin. Kiitokset niistä museonjohtaja Heikki Matiskaiselle Riihimäen Lasimuseoon, intendentti Janne Vilkunalle Keski-Suomen maakuntamuseoon sekä tutkija Markus Hiekkaselle Museoviraston rakennushistorian osastoon. Vilkunalle haluamme esittää anteeksipyyntönsiksi, että hänen jo joulukuun alussa meille toimittamansa artikkelin julkaiseminen venyi näin luvattoman kauan. Ja tietysti kiitämme myös Ari Siiriäistä teemaan liittyvästä edellisen numeron kirjoituksesta. Mutta huomatkamme kuitenkin, ettei Arkeologia 2000 -keskustelun pidä päättyä tähän, vaan 29.3. kokoonnumme nenäkkäin pohtimaan kysymyksiä, ja toivon mukaan myös kirjallisessa muodossa lehtemme palstoilla vielä polemisoidaan.

Nasse-setä ei enää ole kovin vihainen. Saamamme tekstit ovat olleet - eivät tosin täysin - toivomustemme mukaisesti kirjoitettuja, eikä ole tarvinnut katkoa kynsiä turhassa puhtaaksikirjoitustyössä. Edelleen on ongelmana kuitenkin se, ettei jäsenistö viitsi toimittaa sellaista materiaalia, joka itse asiassa kuuluisi TIEDOTUSlehteen. Kaipaamme siis pieniä informoivia tekstejä tapahtumista (tulevista ja menneistä), julkaistoiminnasta, erilaisista aikarajoista tapahtumien suhteen, muistutuksia asioista y.m. Toimituksen resurssit kaikenlaisen toiminnan seuraamiseen ovat siinä määrin pienet, ettei ilman avustusta päästä päämääriin. Positiivisena on kuitenkin mainittava se seikka, että olemme sentään saaneet yhden "aluetoimittajan". Milton Nunez on ottanut tehtäväkseen seurata ahvenanmaalaisten toimintoja ja tuottaa tietoja sieltä päin. Toivottavasti vielä onnistumme saamaan "aluetoimittajat" Turusta ja Oulusta (kiinnostuneet ottakoot yhteyttä).

AURINKOISTA KEVÄTTÄ

6.3.1985

Anne Vilku

P.S. Kiitokset Anonymukselle kansikuvasta

KOKOUSKUTSU !

Suomen arkeologisen seuran kokous pidetään perjantaina 29.3.1985 klo 18 Helsingin yliopiston arkeologian laitoksella. Keskustelun teemana on Arkeologia 2000 -toimikunnan mietintö, ja sen pohjaksi kuullaan komitean itsensä, opetusministeriön, rakennushistorian tutkijoiden, merihistorian tutkijoiden, luonnontieteilijöiden ja museoasiain neuvottelukunnan edustajien käsityksiä asiasta. Vilkaan keskustelun toivossa odotamme runsasta osanottoa. TERVETULOA !

HUOM! HUOM! HUOM! HUOM! HUOM! HUOM!

Seuraavaan Muinaistutkijaan tarkoitettujen tekstien tulee olla toimituksella pääsiäiseen mennessä. Samalla muistutamme, että Arkeologian Päivät Lammilla järjestetään 2.-3.5. ja esitelmien abstraktit olisi toimitettava 1.4. mennessä.

Heikki Matiskainen

2000-TOIMIKUNNAN MIETINNÖLLÄ KOLMANNELLE VUOSITUHANNELLE

('mietintö' = jonkun viraston, komitean, valiokunnan tms. tav. saamansa määräyksen johdosta laatima asiakirja, jossa selvitetään käsiteltävää kysymystä ja tehdään siitä ehdotus; vrt. lausunto, päätös, arvostelu, selitys).

Mietintö teollisuusarkeologian näkökulmasta

Voisi luulla nykyisen työni kannalta Suomen lasimuseossa, ettei lasilla ja arkeologialla ole mitään tekemistä toistensa kanssa. On olemassa kuitenkin eräs alue, joka liittyy Suomen lasihistorian tukimisen lähelle arkeologiaa. Se on teollisuusarkeologia. Asiaa ollaan käsitelty Suomessa vähän, ehkä selvimmin teollisuusarkeologiaa ja sen luonnetta on esitellyt Rainer Knapas "Historisk Tidskriftissä" joku vuosi sitten.

Teollisuusarkeologia esiintyy mietinnössä kerran (s. 43), historiallisen ajan arkeologian yhteydessä. Tutkimusalueelle ei luvata mitään vuoteen 2000 mennessä, mutta on täysin varmaa, että siihen mennessä tullaan julkaisemaan ensimmäiset teollisuusarkeologiset tulokset.

Suomen lasimuseo on parin viime vuoden aikana suorittanut toimintansa lopettaneiden lasitehtaiden maastointiventoinnin, ja tulokset n. 60 tehtaan kohdalta saadaan julkaistua ilmeisesti tämän vuoden kuluessa. Myös kaivauksia on museoviraston myötävaikutuksella tarkoitus saada käyntiin, sillä museomme kaipaa lisää informaatiota vanhoista tehtaista. Esimerkiksi lasiuunityypeistä lasihistorian varhaisvaiheissa ei meillä ole mitään verifioitua tietoa kerrottavana yleisölle.

Toinen alue teollisuusarkeologiaan näyttää syntyvän raudanvalmistussulattojen kenttätutkimuksen ympärille. Kalle Juntunen¹⁾ Hyrynsalmelta on paikantanut vanhoja sulattoja toista sataa ja Eero Naskalin toimesta kaivauksia on tehty jo muutamana vuonna. Erittäin tärkeää ja mielenkiintoista tutkimusta, varsinkin kun tietoa on tarkoitus käyttää sulattomenetelmän rekonstruointiin.

1) Kaikki Juntusen Kallen tuntevat tietävät, että jos Kalle aikoo tehdä järvimalmista "viiltävän teräviä" puukkoja, niin Kallelta se onnistuu.

Mietteitä mietinnöstä

Mietintöä tarkasteltaessa kiinnittyy huomio tehtävänäsetteluun ja sen ratkaisemiseen. Toimikunnan tuli antaa vastaus seuraaviin kysymyksiin:

1. laatia vuoteen 2000 ulottuva arkeologinen kaivausohjelma sekä esitys ohjelman toteuttamis- ja kustannusvastuun jakautumisesta;
2. selvittää muinaismuistolakityöryhmän mietinnön ja siitä annettujen lausuntojen pohjalta muinaismuistolain soveltamisessa ilmenneet ongelmat ja tehdä ehdotukset tarpeellisiksi säännösmuutoksiksi, sekä
3. tehdä esitys nykyisen muinaismuistolain nojalla tapahtuvan arkeologisen kaivaustoiminnan järjestämisestä siten, että siinä voitaisiin ottaa huomioon arkeologista tutkimusta harjoittavien laitosten tarpeet sekä arkeologisen kaivaustoiminnan yhteensovittamisesta maankäytön kanssa.

"MUINAISTUTKIJAN" edellisessä numerossa Ari Siiriäinen käsittää kohdan 3 "järjestää arkeologinen tutkimus tarkoituksenmukaisesti". Totta on, että viimeinen kohta on vaikein ymmärtää, koska maankäytön suunnittelua paremmin kuin yliopistojen hataria tutkimusprojekteja ja maakuntamuseoiden tutkimusaktiiviteettia on vaikeaa ennustaa vuoteen 2000 saakka. Seuraavat 15 vuotta yhteiskunnallista kehitystä lupaavat suuria muutoksia nykytilaan, ja katson, että aika vuoteen 2000 esitetyn mietinnön toteuttamiseksi on niin pitkä, ettei se leveänä ja laveana tule esitetyssä muodossa k o s k a a n t o t e u t u m a a n .

Mietinnön mukaan työryhmä katsoo selvittäneensä tutkimustarpeet laatien vuoteen 2000 ulottuvan tutkimusohjelman (huom. ei kaivausohjelman). Katsellaanpa mitä nämä tutkimusohjelmat pitävät sisällään. Museoviraston tutkimusohjelma pitää sisällään Sisä-Suomen lapinrauniot, linnavuoret, myöhäisrautakautiset karjalaiset kalmistot, Hämeen rautakautiset kalmistot ja niihin liittyvät asuinpaikat, Sär 1 -keramiikan asuinpaikat, Järvi-Suomen myöhäiskivikauden ja varhaisen metallikauden etc. päättyen Pohjanmaan rautakautiseen asutukseen, yhteensä 15 tutkimusohjelmaa. Tietää yhden projektin toteuttamista vuodessa vuoteen 2000! Helsingin yliopiston arkeologian laitos ei ilmoita projekteja vaan selvittää kysymyksiä:....."sosiaalista ja taloudellista rakennetta, järjestelmää, sijoittumista ja sopeutumista luonnon ympäristöön ja keskenäistä vuorovaikutusta. Huomio kiinnittyy myös jatkuvuuden ja muutoksen ongelmaan". Aikooko HY olla mukana kaivaustoiminnassa seuraavan 15 vuoden aikana? Poliitikolle varsin ymmärrettävää luettavaa. Turun yliopisto ilmoittaa hankkeensa ja tavoitteensa selvästi, myös Oulun suunnitelmista saa tulkua ja joillakin maakuntamuseoilla on "pitkjänteisempiä, tieteelliseen kysymyksenasetteluun perustuvia kaivaussuunnitelmia tai

-toiveita, jotka vaativat usean vuoden kenttätöskentelyä".

Poikkitieteet ylitetään muutamalla sanalla, vaikka näiden kohdalla olisi ollut syytä tutkia vastaista kehitystä tarkemmin. Mm. fosfaattianalyysi mainitaan vain yhtenä tutkimusmenetelmänä, vaikka kysymyksessä on muinaisjäännöksen laajuuden määrittämisessä yhtä tärkeä instrumentti kuin rautalapiokin. Geokemialliset ja geofysikaaliset menetelmät palvelevat Suomessa monenlaista maankäyttöä ja niiden tuloksien saatuja prognooseja pidetään luotettavina yhteiskuntaa rakentavina toimintoina. Myös ympäristöministeriö tulee hankkimaan kaiken ympäristön tilan seurantaan tarvittavan tietonsa vastaavanlaisin kemiallisin menetelmin.

Kaivaustulokset ilmoitetaan julkistettavaksi toisaalta "suurelle yleisölle" ja toisaalta tieteellisiin julkaisuihin. Rakennetaan näyttelyjä ja laajennetaan maakuntamuseoiden esihistoriallisia näyttelyjä. Kysyn, samalla tavallako kuin tähänkin asti?

Tutkimus- ja toteuttamiskustannuksia on myös laskettu ja saadaan aikaan pitkän tähtäyksen suunnitelma inventointien ja kaivauksien kohdalla. Arin ajatuksiin voi yhtyä siinä, ettei pelastuskaivauksia ja tieteellisiä kaivauksia tulisi lokeroida. Periaatteessa kaikkien kaivausten tulisi olla tieteellisiä kaivauksia, tähän palaan tuonempana.

Myös muinaismuistolakia käsitellään. Toimikunnan mielestä lain soveltamisessa ilmenneet ongelmat ovat pääasiallisesti senlaatuista, että ne voidaan poistaa toimikunnan mietinnössä esittämällä toimenpiteillä. Muinaismuistolain sääntömuutoksiin ei sen johdosta ole aihetta tässä vaiheessa. Mitä kaksi eriävää mielipidettä sitten tarkoittaa? Ikuiskysymys keskusvirasto versus maakunta puhkeaa ilmi Unto Salon ja Pentti Koivusen käsityksistä. Asetelma tulee tätä menoa jatkamaan varmasti kolmannelle vuosituonnelle.

Mitä vastauksia mietinnön pohjalta saadaan sitten kysymyksiin 1, 2 ja 3? On ikävä todeta, ettei yhteenkään kysymykseen vastata selvästi. Vuoteen 2000 ulottuvassa kaivausohjelmassa ei mainita yhtäkään muinaisjäännöksen nimeä tai tuhoutuvaa jäännöstä, eikä kerrota mitä seuraavan 15 vuoden aikana sisällytetään tutkimusprojekteihin. Mainitaan vain hankkeiden nimiä tai haaveita kysymyksiin ratkaisemiseksi. Kustannusvastuu ymmärretään kuten tähän saakka tai kuten ollaan totuttu. Mistä otetaan ne 60 miljoonaa markkaa tutkimus- ja kaivausohjelman toteuttamiseen? Rahaa halutaan valtiolta, kunnilta, säätiöiltä, liikelaitoksilta ja lahjoittajilta kuten ennenkin. Työryhmä laskelmoi myös työttömyyden säilyvän samanlaisena, työllisyysvaroja tullaan siis käyttämään. Kuten yleensä pitkän tähtäyksen ohjelmassa, eikä olisi voitu selvittää konkreettisemmin rahoituslähteet ja rahamäärät sekä suunnitella mihin ne sijoitetaan. Poliitikon ei tarvitse ymmärtää ja tehdä päätöksiä noin hatarien ja vastuuttomien suunnitelmien pohjalta.

Mietinnöstä kaipaa myös tietoja muinaismuistolain soveltamisessa ilmenneistä ongelmista. Ongelmia ei siis ole. Olisi ollut kuitenkin kiva tietää, mitä maksaa tällä hetkellä kampakeraamisen asuinpaikan tuhoaminen? Rakennusten hävittämisen hintaa ollaan jo julkisuudessa selvitetty muinaismuistolain kohdalla. Olisiko rangaistusasteikkoa syytä kiristää? Vaikuttaa siltä, että yleensä muinaismuistolailla uhkaillaan liian herkästi maankäyttäjää asiaa liiemmin selvittämättä ja argumentoimatta. Onko vika ollut neuvottelumahdollisuuksissa tai tiedottamisessa? Ajateltaessa Keski-Euroopan maita havaitaan, ettei siellä ole useinkaan muinaisesineen luovutuspakkoa. On jopa omistajan harkinnan varassa, mitä hän haluaa muinaisjäännökselle tehdä. Jyrkän lain tilalla on sivistysvaltioille ominainen kirjoittamaton kulttuurivelvoite. Tämä tekee aselman pehmeämmäksi molemmiin puolin. Rahat saadaan tutkimukseen julkisista varoista, ja tällöin maanomistaja voi huojentuneemmin suhtaantua asiaan tarvitsematta pelätä kustannusvastuuta. Virkamieskin tässä tilanteessa palvelee nöyremmin kansalaisiansa vailla tsaristista uhoa.

On tietysti huomattava, että maassamme muinaisjäännöksiä on vähän, varsinkin kun historiallisia ja keskiaikaisia kohteita ei ole inventoitu eikä niitä kyetä lain avulla varjelemaan. Kuitenkin, otetaanpa kaivausrahat sitten TVL:ltä tai rakennuskunta Hakalta, se loppujen lopuksi kiskotaan veronmaksajalta tai asunnon ostajalta tai kunnan kassasta, miten poliittisesti asia saadaan kulloinkin ratkaistua. Mietinnössä olisi ollut syytä eritellä tarkemmin ne vaarat, mitkä muinaisjäännöksiä uhkaavat, ja samaten ne ryhmät, jotka vaaraa ja uhkaa aiheuttavat.

Nyt kerrotaan "itsestään tuhoutuvista" muinaisjäännöksistä. Voidaan kysyä, onko säännöstellyn altaan kohdalla kysymys "itsestään tuhoutuvasta" veteen huuhtoutuvasta asuinpaikasta, onko myös sorakuopan reunalta alas valuva asuinpaikka "itsestään tuhoutuva"? Miten ne itseksensä oikein tuhoutuvat? Muinaisjäännökset tuhoutuvat myös luonnon järjestyksen mukaisesti, mikä aineisto nopeammin ja mikä hitaammin. Myös arkeologit tuhoavat muinaisjäännöksiä, ja parasta suojelua onkin, ettei mitään kaiveta, ellei jäännökseen kohdistu uhkaa. Käväisee mielessä Turun yliopiston opetusprojektit, joissa tuhottiin tutkimusmielessä merkittävä määrä röykkiöitä, joita ei kukaan uhannut. Tällä aikaa maankäyttö tuhosi lukuisia tiedossa olleita muinaisjäännöksiä, (mm. Kokemäen Kraviojankangasta). Siksi on kajoamislupaa annettaessa pidettävä maltti ja tasavallan etu mielessä.

Kuten mainitsin kysymys 3 ei ilmeisesti ole Arille selvinnyt, koska hän sanoo "järjestää arkeologinen tutkimus tarkoituksenmukaisesti". Ei selvinnyt itsellenikään, eikä ymmärrettävää vastausta tehtävään mietinnöstä löydykään. Selityksiä kyllä löytyy, mutta ovatko ne sitten vastauksia?

Mietintö sisältää tietysti positiivisiakin asioita, kuten vaatimukset ATK -muinaisjäännösrekisteristä. Mietinnön taulukot ja liitteet sisältävät mielenkiintoisia yksityiskohtia asiantuntijoille, esitystapa (lay out) vain on sekavaa. Kuitenkin tuntuu siltä, että mietinnössä on yritetty haukata liian suuri pala, kysymykset ovat liian vaikeita vastattaviksi. Myönnän toki, etten tiedä, mitä olisin vastannut, jos itse olisin ollut työryhmän jäsenenä tai seurannut asiaa museovirastosta käsin. Nyt näin Riihimäeltä 60 km päästä katsottuna pidän mietintöä käyttökeltomana minkäläisen poliittisen päätöksen tekemiseksi. Seuraavassa tulen argumentoimaan osan väitteitäni ja esittämään omia käsityksiäni seuraavan 15 vuoden kehityksestä.

Arkeologia Suomessa 1985

Kun viime vuonna juhlittiin muinainmuistohallinnon 100 -vuotispäivää, arkeologit ilmeisesti unohtivat, että itse asiassa he ovat tehneet työtä muinaistutkimuksen alalla Suomessa 100 vuotta. Muinaistieteellinen toimikunta esihistorian tutkimuspainotteisena keskuhallintona säilyi 1970 -luvun vaiheille ja vasta keskuhallinnon desentralisointikampanjassa Ulf Sundqvistin aikana syntyi nykyinen museovirasto ja sen organisaatio vahvistettiin. Kaavio esiintyy myös mietinnössä. Varhaisvaiheet voi lukea Mikko Härön kahdesta muinaismuistohallinnon syntyä käsittelevästä historiikista.

Organisaatiouudistuksen jälkeen on silloin tällöin tutkijapiireissä joku vääryyttä kärsinyt tai uudistushaluisen arkeologi hyökännyt keskuksoneistoa vastaan, muistetaanpa vaikka Ari Siiriäisen napakka kirjoitus "KANAVA" -lehdessä 80 -luvun alussa. Mutta myös opetusministeriö on kysellyt silloin tällöin, onko arkeologia Suomessa kunnossa? Ministeri Kaarina Suonio pari vuotta sitten Laitilassa ja menneenä kesänä kansliapäällikkö Jaakko Numminen Isossakyrössä ovat esittäneet ehkä korkeimman tahon kritiikkiä arkeologian nykytilasta. Kritiikkiä on siis esitetty, mutta toistaiseksi keskuvirasto on selvinnyt muutoksilta nostamalla "piikit pystyyn". Itse en lähde tuomitsemaan museoviraston henkilökuntaa tai hallinnon korkeinta johtoa syylliseksi. Museovirasto saattaa muilla sektoreilla olla vaikka kuinka toimiva, mutta arkeologiassa kritiikki on mielestäni ollut varsin aiheellista. Mutta nyt arkeologia 2000 -mietintö on mielestäni varsin ratkaiseva vihje siihen, ettei museovirasto nykyisessä muodossaan kykene maamme muinaistutkimusta luotsaamaan kolmannelle vuosituhannelle. Osan kritiikistäni tulee saamaan myös arkeologian koulutus. Nyt on käsillä muutoksen aika!

Dilemma

Kun itsenäistä Suomea rakennettiin, muinainmuistohallinto ja muinaistieteellinen tutkimus kulkivat käsi kädessä. Muinaismuistolakia ei tarvittu kuin korkeintaan silloin, kun Helmer Salmo usutti pitäjäin nimismiehet noustamaan kivitaltat Kansallismuseoon. Tutkimus asetettiin

etusijalle, eikä koskaan ole julkaistu Suomessa arkeologia tutkimuksia niin paljon kuin vuosisadan alusta 50-luvulle, suhteutettuna arkeologisiin kaivauksiin. Lapin valtavat kaivaukset vietiin läpi, mutta kun julkaisun aika tuli, eivät niistä kiinnostuneet kuin harvat arkeologit. (Kemijoki 8000 -näyttely on tosin hieno toteutus, sitä en halua kiistää).

1970 -luku tulee säilymään synkkänä periodina julkaisu-aktiviteetin kannalta, julkaistiin todella niukasti. En voi välttyä rinnastukselta maankäytön kasvun ja arkeologian suojeluvastuun kesken. Tutkimusaika siirtyi kansamme esihistorian selvittämisestä lausuntojen antamiseen ja virastotyöhön, täytyyhän muinaismuistolakia noudattaa. Miten muut valtiot hoitivat vastaavat ongelmat, esimerkiksi muut Pohjoismaat?

Hävisikö pallo ja onko se vieläkin hukassa? Vaivaako arkeologeja motivaation ja työn arvostuksen puute? Tuntuuko siltä, että kaikki on tutkittu ja tutkimusaiheet ovat lopussa? Viimeiset kymmenen vuotta ne, joilla on ollut mahdollisuus tehdä tutkimusta, ovat sekoilleet erilaisilla projekteilla ja kehitys näyttää jatkuvan, kuten havaitaan tarkasteltaessa mietinnössä esimerkiksi HY:n arkeologian laitoksen tutkimuksen asetetun kliseesoppaa. Virastoarkeologi lausuntojensa keskellä ahdistuu tällaisen jargonin edessä, ja ne, jotka ovat kerran pudonneet mielestensä kärryiltä kaikenlaisten ismien ja anglo-amerikkalaisen terminologian edessä, ovat syystä huolissaan. Ennuste on selvä, seuraavana tulevat ATK:lla kikkailijat esiintymään modernin arkeologian eturivin tutkijoina. Kysyn, mitä pitävät nämä jokapäiväiset termit sisällään: a) demografia, b) stratigrafia, c) kronologia, d) osteologia? Tuntevatko arkeologit niiden tarkoituksen syvällisesti, ovatko ne sanoja, jotka tarkoittavat samaa kaikille? Onko suomalaisen arkeologian olla kseen kansainvälisesti tunnustettua kadotettava oma kansallinen identiteettinsä? Kuinka paljon on viime aikoina kirjoitettu Suomesta kansainväliselle arkeologiselle foorumille, jolla mainitsemiani termejä olisi ollut tarpeen käyttää?

Pelastuskaivauksen ja tieteellisen kaivauksen välillä ei ole eroa. Kaivaus on tapahtuma, jossa erehdyksestä oppinut arkeologi tutkii maaperää sovittujen menetelmien mukaan paljastaakseen mahdollisimman paljon eksplisiittistä tietoa. Tutkimustulokset syntyvät havainnoista, ja vasta kun aineisto on sääntöjen (teorianmuodostus) mukaan julkaistu, voidaan puhua tieteellisestä kaivauksesta. Nykyisin kaivetaan ja piirretään varmuudeksi runsaasti käsittämättömiä tasokarttoja suojelusyhteisiin nimissä, aineisto varastoidaan kellariin jokaista muinaisihmisen kädessä pitämää luonnonkiveä myöten, puhumattakaan rullakaupalla otetuista valokuvista ja dioista, jotka kaikki taltioidaan. Tieteellisen julkaisun kanssa ei niillä voi olla tekemistä. Kaikkia tasokarttoja ei kannata piirtää, ei niitä kaikkea julkaista eikä kaikkia kvartseja kannata varastoida. Hyvä kehitys sotiin jälkeen kvartsiaineiston luokittelemiseksi päättyi 70-luvun alussa kritiikkiin esinemorfologiasta.

Dilemma on myöskin siinä, että arkeologia on kausiluon-
toista työtä. Kesällä on tehtävä runsaasti turhaa työtä,
jotta varmistetaan työtilanne myös talvella; varastot,
luettelot ja kuva-arkistot täyttyvät. Asialleen uskol-
lisempaa ja pyyteettömämpää ihmistä kuin arkeologi on
nykyisestä yhteiskunnasta vaikeaa löytää.

Kertaan vielä; kaivaus on tapahtuma, jossa ikiajoiksi
tuhotaan maapohja, jossa muinaisjäännös sijaitsee. Mui-
naisjäännöksen merkinä löydetään esineitä ja dokumen-
toituja havaintoja. Lopputuloksen kannalta on aivan
sama, onko kaivaus ollut pelastuskaivaus vai tieteelli-
nen kaivaus. Tieteelliseksi se muodostuu vasta silloin,
kun havainnot asetetaan jo tunnetun arkeologisen tiedon
arvosteltavaksi, ts. tulokset julkaistaan. Kaikkea ei
kannata kaivaa mutta kaikkea ei kannata julkaistakaan.
Harkitsemattomasti valittu tieteellinen tutkimusaihe ei
välttämättä tuota erikoisen tieteellistä tietoa.

Ongelmista johtuva kateus arkeologiain keskuudessa on
myös edesauttanut arkeologin äänen vaimentamista.
Myytyn menneet projektiyritykset ovat varsin hyvä osoi-
tus yhteistyökyyvystä tutkijoiden kesken. Se, joka on
päässyt onnelliseen itsenäiseen tehtävään esim. Akate-
mian tutkijaksi, on kadehdittu ja nämä paikat ovat eri-
koisen tavoiteltuja. Hajanainen lauma on ollut helppo
hajoittaa siihen asemaan, jossa se nykyisin on. Jopa
Suomen Museoliitto ry on pystynyt vuosikausia isottele-
maan arkeologeille - arkeologeille, jotka sen sentään
aikanaan perustivat!

Parannustoimenpiteet

Koska mietinnössä ei mielestäni ole onnistuttu, niin eh-
dotan seuraavassa toimenpiteitä, joilla arkeologialle
avataan lisämahdollisuuksia ja voidaan luotsata tieteen
ala kolmannelle vuosituhannelle. Tärkein asia on o r -
g a n i s a a t i o u d i s t u s museoviraston tutki-
musosastossa.

Museovirastossa tällä hetkellä kaikki arkeologit te-
kevät samankaltaista työtä, vastaavat samanlaisiin kir-
jeisiin, antavat samanlaisia lausuntoja - tarkoitan
tällä mykyistä aluejakoa - ja menetelmä on joskus ollut
toimiva tutkimustapa. Nyt on aika kuitenkin mennyt täl-
laisen systeemin ohi. Uniformisuudesta on siirryttävä
erikoistumiseen, rationalisoitava kaikki äärimmilleen
ja kasvatettava ammattitaito tutkimustehtäviä vastaavak-
si. Vain tämän avulla voidaan irroittaa kapasiteettia
myös tutkimukseen ja julkaisemiseen. Esihistorian toi-
misto, museoviraston pieni lokero, on eräs tärkein alue
koko hallinnonalasta ja on siitä harvinainen valtion
laitos, ettei siellä laiskotella vaan aika käytetään
mahdollisimman tehokkaasti, (terveisillä Bror Wahlroosil-
le). Sen on oltava sellainen iskuriyhmä, joka pystyy
hoitamaan lain määräämät tehtävät, pitää yllä kansainvä-
listä tasoa olevaa tutkimustyötä ja tyydyttää myös oman
kansakuntamme esihistorian tiedonnälkä. Opetusministe-

riön on valvottava, että sillä on siihen mahdollisuudet!

Mikä on sitten tällaisen iskuriryhmän toimintamalli? Se on ennenkaikkea ryhmä, joka ajanmukaisena, hyvin varustettuna pystyy vastaamaan maankäyttöön, muinaisjäännösten suojeluun ja tutkimukseen.

Voitaisiin perustaa vaikka seuraavanlaiset tehtävävastuulliset yksiköt:

A. MUINAISJÄÄNNÖSREKISTERIYKSIKKÖ

Jottei kaikkien tutkijoiden tarvitsisi tehdä samaa työtä, perustetaan vastuullinen yksikkö hoitamaan muinaisjäännösten topografista tiedostoa ATK:n avulla. Erikoishenkilö(t) huolehtii tietokannasta, kokoaa tiedot muinaisjäännöksistä ja asettaa tiedot haluavien käyttöön. Yksikkö huolehtii kartta-aineistosta, mallia voi katsoa esim. Pasilan uudesta maanmittaushallituksen arkistosta.

B. MUINAISJÄÄNNÖSTEN SUOJELU- JA HOITOYKSIKKÖ

Vastuuyksikkö huolehtii seutukaavaliitoista, ympäristöministeriön vaatimista tiedoista, valmistee suojelulausunnot, valvoo rakennushankket, seuraa rakennuskaavoja ja muuta maankäyttöä, antaa myös hoitoneuvontaa ja pitää kiinteää yhteyttä maankäyttöä lähellä oleviin ryhmittymiin.

C. INVENTOINTIYKSIKKÖ

Jotta tiedetään, mitä suojellaan ja mitä tutkitaan, on mietinnön mukaisesti koko maan kattava inventointi ensimmäinen ja tärkein tehtävä. Tällöin selvitetäisiin myös "itsestään tuhoutuvat" muinaisjäännökset, samoin luokitus suojelukohteista voitaisiin saada jo inventointivaiheessa. Inventointivastuu olisi lähellä muinaisjäännösrekisteriyksikköä.

D. KAIVAUSYKSIKKÖ

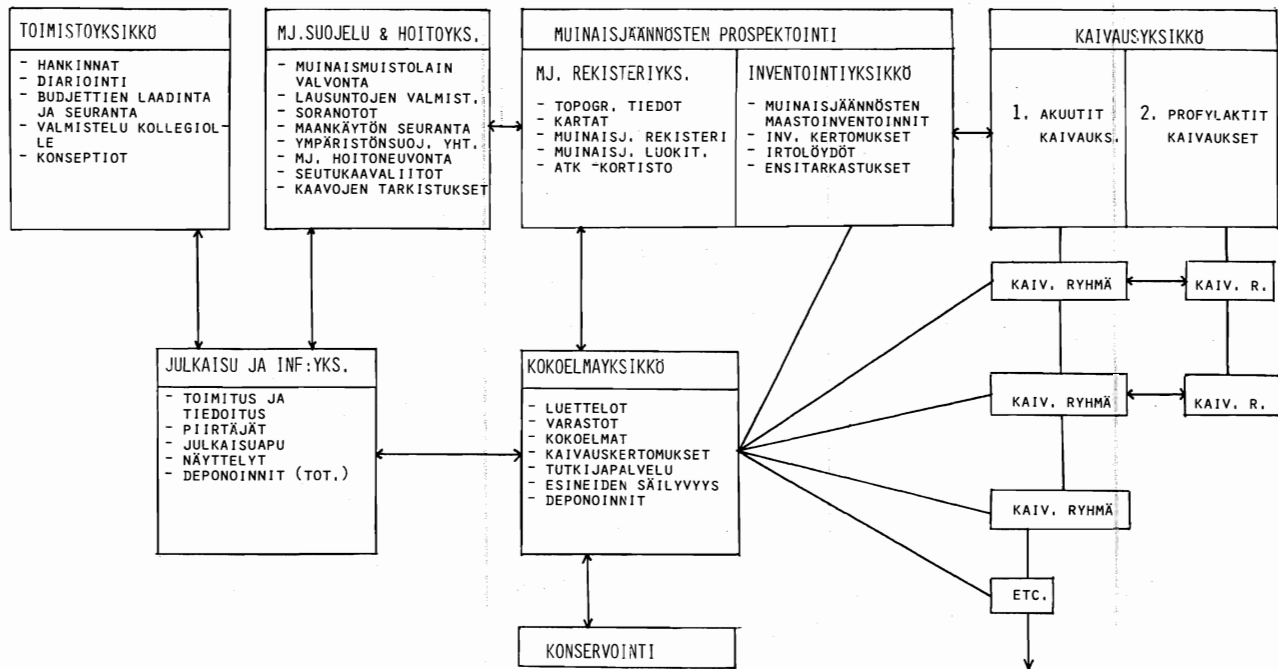
Kaivaustehtävät luokiteltaisiin akuutteihin ja toisarvoisiin tutkimuskohteisiin. Maankäytön uhkaamat ja "itsestään tuhoutuvat" kohteet tutkitaan tärkeysjärjestyksessä. Kaivausryhmät toimivat hyvin varustettuna ammattiarkeologin johdolla. Koekaivausryhmä olisi kiinteässä yhteistyössä inventointiyksikön kanssa. Kaivausryhmät vastaavat jälkitöistään.

E. KOKOELMAYKSIKKÖ

Kokoelmista, esineluetteloista ja kaivauskertomuksista vastaa oma yksikkö. Tämän tehtäviin kuuluu myös tutkija- ja julkaisupalvelu. Myös konservointi kytkeään lähelle kokoelmayksikköä.

F. JULKAISU- JA INFORMAATIOYKSIKKÖ

Tämä yksikkö vastaa tutkimusten julkaisujen val-

MUSEOVIRASTON ESIHISTORIAN TUTKIMUKSEN
TOIMINTAKAAVIO V. 2000.

misteluista ja toimittamisesta ja antaa apuaan arkeologeille heidän tähdätessään tulosten julkistamiseen. Yksikön palveluksessa toimii myös piirtäjiä. Myös tiedoitus koko muun suojelun piiristä kuuluu tälle yksikölle.

G. TOIMISTOYKSIKKÖ

Toimistoyksikölle kuuluisi vastuu hankinnoista, diaroinnista, budjettien valmistelusta ja seurannasta ja valmistelisi asiat myös kollegiolle.

Tämä organisaatiomalli muistuttaa läheisesti ainoata näkemääni hyvin toimivaa arkeologista tutkimuslaitosta Keski-Euroopan suunnassa. (Olen itse työskennellyt sen alaisuudessa arkeologina). Joku tämän tapainen on Suomessa ainoa mahdollinen organisaatiomalli, jonka avulla voidaan siirtyä 2000 -luvulle. Muinaistutkimus on vastuussa veronmaksajilleen, joilta väkisin otetaan varat muinaishallinnon hoitoon ja virkamiesten palkkojen maksamiseen. Esihistorian toimiston ongelma on jo tällä hetkellä tietämäni mukaan siinä, ettei työllisyyskaivauksia ole voitu suorittaa ammattitaitoisen henkilökunnan puutteen vuoksi. Miten sitten mietinnössä esitetty 60 miljoonaa tullaan käsittelemään nykkykoneistolla?

Tutkimus on vakava asia, ja arkeologien koulutukseen, kokemuksen kartuttamiseen ja ammattitaidon lisäämiseen tulisi kiinnittää vakavaa huomiota. Paljon enemmän on tehtävä koulutuksen hyväksi kuin 70 -luvulla. Hyvä kenttärkeologi on korvaamaton. Hänen on ensin saatava dokumentointitaito, ennenkuin hän voi lähestyä tutkimusta "teorianmuodostuksen" puolelta. HY:n arkeologian laitoksen olisi tutkimusmuodostuksen yhteydessä suhtauduttava koulutukseen entistä nasakammin, jättää teoria muodostus vähemmälle ja katsottava että valmistunut arkeologi saa parhaimmat taidot muinaisjäännöksen tutkimiseen. Kenellä on korvien välissä edellytyksiä tutkijaksi, tietää itse lähteä hakemaan metodeja aineiston tieteellistä julkaisemista varten. Kilpailua viriää tällöin varmasti. Turun ongelmaa en tunne yhtä hyvin. Kaivauspedagogia, esine-tuntemus ja tutkimustekniikka jälleen kunniaan!

Kun saadaan oma arkeologinen kenttä mallikelpoiseksi ja oma arkeologinen kenttätöytäito kansainvälisesti vertailukelpoiseksi, sen jälkeen voidaan ryhtyä mihin tutkimukseen vain, esimerkiksi hankkeisiin Afrikassa tai eksoottisiin tell-kaivauksiin. Uudelle professorille, joka on toimeksaan kolmannelle vuosituannelle saakka, koulutusmuodostus olisi ensisijainen tehtävä.

Loppusanat

Edellä esittämäni on tietysti kovaa kieltä, loukkaa useita ja voidaan kysyä millä oikeudella asiani esitän. Sanon kaiken aivan omana mielipiteenäni kenenkään ryhmän painostamatta. Kynän on pannut luistamaan ainostaan 2000 -mietintö, jolla maamme yritetään luotsata ensi vuosituannelle. Olen nähnyt arkeologien työskentelyä eri maisissa ja kaikkialla on omat vaikeutensa. Ihmisellä sattuu

olemaan taipumus tehdä ongelmia jos niitä ei ole. Mutta kun näin näkyvästi kehitys on entisestään vinoutumassa en malta olla hiljaa. Kansainvälinen Keski-Eurooppalainen taso on saavutettava vuoteen 2000. Mietintö tulisi-kin ehkä laatia suomalaisen arkeologian "kehitysapuhjelmaksi" kolmannelle vuosituuhannelle.

Suomen arkeologia on esittämäni organisaatiouudistuksen edessä. Onko esittämäni malli oikea, siitä kannattaa keskustella. Yhteiskunta tarvitsee tietoa nopeasti - hyvin tutkittua tietoa. Informaatioyhteiskunnassa ei muinaistutkija pärjää vanhoilla menetelmillä, ympäristö koteloittaa sen instituutioksi, jota ruokitaan sen ver-
ran, että se pysyy hengissä. Näin on, ellei muutosta tapahdu.

Muiden ryhmien kohdalla sivuttiin maakuntamuseoissa tapahtuvaa arkeologista toimintaa. Nyt kun on perustettu aluemuseotukijoita ja aluetaidemuseotukijoita on luon-
tevaa, että esitetään vaatimuksia myös aluearkeologeis-
ta. Näkemykseni mukaan parhaimmillaan arkeologia on toi-
minut maakunnassa Pohjois-Savon museossa Kuopiossa vv.
1974-1979. Tällöin Lauri Pohjakallion toimesta inventoi-
tiin lähes koko maakunta, tehtiin kaivauksia, tutkittiin
lapinraunioita, etc. Myös ne dokumentit, jotka tältä
ajalta saapuivat esihistorian toimistoon ovat eriomai-
sesti tutkimuskäyttöön soveltuvaa, eksaktia aineistoa.
Valitettavasti lupaavasti alkanut kehitys kaatui Kuopion
kaupungin jäykkäniskaisuuteen.

P.S. Käsiini sattui Ari Siiriäisen uunituore SMYA 86,
"Excavations in Laikipia", joka kumoo sen edellä esit-
tämäni kysymyksen, etteikö maassamme pystyittäisi kan-
sainvälistä tasoa olevaan arkeologiseen tutkimukseen.
Tällaista tuoreutta ja avaruutta on kaivattu kauan.
Onneksi olkoon tekijälle!

PAINOSTA TULLUTTA

SMYA-sarjassa on ilmestynyt peräti kaksi arkeologista teosta. Ari Siiriäinen on kirjoittanut Afrikantutkimuksistaan teokses-
sa Excavations in Laikipia (SMYA 86), jonka hinta on 70,- mk. Jukka Luodon väitöskirja Liedon Vanhanlinnan mäkilinna (SMYA
87) on hinnaltaan 110,- mk. Omille jäsenilleen hän muinaismuis-
toyhdistys antaa alennusta, ja myyntipiste on Museovirastossa.

Janne Vilkuna

ARKEOLOGIA 2000 JA MAAKUNTAMUSEOT

Seuraavassa lyhyesti muutamia mielipiteitä Arkeologia 2000-toimikunnan mietinnöstä lähinnä maakuntamuseon työntekijän näkökulmasta. Aloitettakoon kuitenkin yleisellä toteamuksella. On outoa, ettei mietinnön alussa ole pidetty tarpeellisena arkeologian luonteen määrittelyä: tämän päivän arkeologia on eri arkeologiaa kuin se jota harrastettiin silloin kuin nykyisinkin voimassa olevat lainsäädännölliset ja organisatoriset puitteet suunniteltiin. Jos olisi määriteltävä, olisi mietintö saanut toisenlaisen jäsentelyn ja OM:n toimikunnalle asettama päätehtävä eli tieteellisen tutkimuksen edistäminen olisi saanut etusijan mietinnössään. Nyt tieteellinen tutkimus jää hallinnon jalkoihin.

Kaiken kaikkiaan mietinnössä on kovin vähän OM:n ja museoviraston yhdessä luomista maakuntamuseoista. Niistä todetaan yleisesti, että niissä olisi halua tehdä arkeologista tutkimusta ja että sitä on tehtykin (s. 28-35, 67-68). Todetaan, että "tieteellinen tutkimus on museoviraston ja yliopistojen arkeologista tutkimusta tekevien laitosten sekä tiettyssä määrin myös maakuntamuseoiden tehtävänä" (s. 51) ja "jokaisessa maakuntamuseossa tulisi olla laaja ja monipuolinen maakunnan esihistoriaa kuvaava näyttely" (s. 78).

Mietinnössä todetaan museoviraston esihistorian toimiston henkilöpula ja esitetään sen poistamista. Toteamatta kuitenkin jää kuinka paljon maakuntamuseot alueellaan tällä hetkellä tekevät esihistorian toimiston valtuuttamina tarkastuksia yms. (tilanne on samanlainen rakennushistorian osaston suhteen sillä poikkeuksella, että se alistaa aivan virallisestikin asioita maakuntamuseolle). 1920-luvulta lähtien puheena ollutta maakunta-arkeologia (oli tämä museoviraston filiaali maakuntamuseon tai lääninhallituksen yhteydessä) ei mainita sanallakaan. Tämäkin on outoa. Esittihän muinaistieteellinen toimikunta ainakin vielä v. 1957 maakunta-arkeologien virkoja perustettavaksi

Rovaniemelle ja Tampereelle. Maakunta-arkeologien tarve oli jo tuolloin tuntuva koska oli ja on selvää, että vastualueellaan oleva virkamies pystyy paljon tehokkaampaan työskentelyyn kuin keskusvirastosta matkusteleva. Tämä olisi varmasti halvin ratkaisu moneenkiin ongelmaan. Eikä tarvekaan liene 1950-luvulta vähentynyt. Maankäyttöpaineiden rajusta kasvusta johtuva suojelutoiminnan kasvu ja sen aiheuttama tutkimuksen näivettyminen, kunnostuksen ja hoidon laiminlyönti ym. toimikunnan mainitsemat ongelmat tekevät maakunta-arkeologit entistäkin tarpeellisemmiksi. Olisiko juhlavuoden teemaksi kannattanut nostaa museoviraston edeltäjän ajama ja vielä toteutumaton uudistussuunnitelma? Perusteluksi asian sivuttamiselle ei riitä se, että "muinaismuistohallinnon mahdollista hajauttamista koskevan kysymyksen toimikunta katsoi laajuudessaan ja monisäikeisyydessään olevan sellaisen, ettei siihen tässä yhteydessä toimikunnan tehtävänannon puitteissa ole mahdollista ottaa lähemmin kantaa" (s. 107). Oman aluehallinnon luominen ei mielestäni voi olla pelättävää hajasijoittamista (vrt. esim. geologian tutkimuskeskus). Olenkin samaa mieltä toimikunnan enemmistön kanssa, ettei muinaismuistolain uudistaminen ole ajankohtaisin ongelma. Huomio olisi kiinnitettävä asetukseen museovirastosta. Jos mitään ei tehdä, ongelmat vain kärjistyvät.

Inventoinnit ovat kaiken arkeologisen tutkimuksen perusta. Silti ne etenevät kovin hitaasti ja niihin liittyy se outous, että vaikka maakuntamuseo tekee niitä, ei niiden kustannuksiin saa hakemuksesta valtionapua. Tulkinta käy nimittäin niin, että kun kyseessä on lakisääteisesti museovirastolle kuuluva työ, ei museovirasto voi myöntää toiselle osapuolelle rahaa sen tekemiseen. En ole kyllä vielä löytänyt muinaismuistolaista sellaista kohtaa, jossa inventoinnit nimenomaisesti velvoitetaan museovirastolle. On syytä todeta, että myös toimikunta on tätä mieltä. Mietinnössä näet todetaan (s. 17), että museoviraston lupa tarvitaan vain kiinteään muinaisjäännökseen kohdistuvaan arkeologiseen tutkimustoimintaan. Toivottavasti tämä käsitys tullaan ottamaan huomioon myös valtionapuja jaettaessa. Toisaalta niin museoviraston kuin maakuntamuseoiden maakunnallinen työ ovat OM:n alaisia. Työtä olisi, mutta "palkkaa ei makseta".

Kaiken arkeologisen kaivaustoiminnan pitäisi olla tieteellistä ja sen ylimpänä koordinoijana pitäisi olla museoviraston, joka kuitenkin muuttuu yhä enemmän ja enemmän hallintovirastoksi. Tähän suuntaan ohjaa museovirastoa myös toimikunnan mietintö. Tästä huolimatta mietintö uskaltaa korostaa museoviraston tutkimusprojekteja ja -hankkeita (s. 32, 57-58). Hankkeita luetellaan tässä yhteydessä 15 ja näihin on lisättävä vielä vanhat kesken-eräiset projektit eli jokaisella toimiston tutkijalla on periaatteessa lähes kaksi hanketta harteillaan! Olisi myös käytännöllistä jos maakuntamuseot voisivat saada näihin hankkeisiin liittyvät tutkimussuunnitelmat, jotta ne tietäisivät, miten tukea museovirastoa näissä tutkimuksissa. Vähättelemättä virallisia projekteja uskallan väittää, että valtaosa tuotetusta tutkimustiedosta on tällä hetkellä yksityisten tutkijoiden enemmän tai vähemmän omalla ajallaan tekemää ja varsin usein mietinnön vähättelemää "paikallisista intresseistä lähtevää". En näe mitään syytä miksei näin olisi jatkossakin. Jos todella halutaan viedä tutkimusta eteenpäin olisi mielestäni entisestääänkin tiivistettävä museoviraston, maakuntamuseoiden ja yliopistojen yhteistyötä tieteen saralla ja huolehdittava löydöistä myös kaivausten jälkeen, mutta se onkin jo pitempi juttu.

PAINOSTA TULLUTTA

Seuramme tuottama englanninkielinen, suomen- ja ruotsinkielisin referaatein varustettu ja Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilanderin kirjoittama ANCIENT FINNISH COSTUMES on ilmestynyt. Kirjan ohjelmmyyntihinta on 40,- mk, mistä jäsenet saavat 25 %:n alennuksen. Museoille ja yhdistyksille, jotka ovat halukkaita ostamaan useampia kappaleita tai ottamaan kirjaa myyntiin, myönnetään pieniä alennuksia, joista saa selvää numerosta 90-4025264 (Vikkula). Teosta myydään myös kirjakaupoissa, mutta varmimmin sen saa hankituksi joko tilaamalla seuralta (osoite ensimmäisellä sivulla) tai kävähisemällä ostamassa sihteeriltä (mainitusta osoitteesta, paikalla oleminen riippuu muista töistä).

Markus Hiekkanen

HISTORIALLINEN AIKA, ESIHISTORIALLINEN AIKA JA ARKEOLOGIA

Arkeologia 2000 -toimikunta jätti paljon odotetun mietintönsä ja arkeologit ovat sitä ahneesti lukeneet. Mielipiteet mietinnöstä ovat kuulemani mukaan miltei kautta linjan olleet ihmettelevät ja pettyneet: ei ole ymmärretty, mitä toimikunta etsi. Yksi myönteinen kannanotto on kuitenkin syytä kirjata mukinan seasta. Akavalainen Museoalan ammattiliitto nimittäin julkaisi pyydetyn lausuntonsa mietinnöstä Opetusministeriölle jäsentiedotteessaan I/85. Lausunnosta henkii kaunis konsensuaalisuus mietintöä kohtaan: ainoatakaan ikävää soraääntä siitä ei löydy eikä siinä kanneta huolta hiestuksesta, jonka mietinnön toimenpide-ehdotukset toteutettuina välttämättä aiheuttavat työntekijöille. Lausunnon laatineet henkilöt toteuttavat siten johdonmukaisesti Mallin pysyvää ohjelmaa: korppi ei noki toisen korpin silmää eikä työntekijöille kuulu esimiesten ja -naisten kannanottojen arvostelu.

Mietintö herätti arvostelua toimikunnan jäsentenkin piirissä, kuten näkyy kahden jäsenen eriävästä mielipiteestä. Myös Helsingin yliopiston Arkeologian laitoksen esimies Ari Siiriäinen on Muinaistutkijassa I/85 pettynyt mietintöön. Ajattelua herättävällä tavalla hän kumoaa mietinnön keskeisimmät osat ja jopa suuren osan toimikunnalle asetettua tehtävää. Asiallista kritiikkiä kaikenkaikkiaan, vaikka muunkinlaisia mielipiteitä voitaisiin esittää. Mutta miksi Siiriäinen sulkee tallin ovet vasta sen jälkeen, kun hevonen jo on karannut? Jos laitoksen esimiehen kanta on kielteinen, niin miksi se ei tullut esille toimikunnassa? Miksi Arkeologian laitos ei laatinut edes

eriävää mielipidettä niinkuin kaksi muuta laitosta, jotka eivät olleet tyytyväisiä mietintöön? Siiriäisen puheenvuoro on mielestäni hurskastelua ja jälkiviisautta: virallisesti laitos ehdoitta hyväksyy mietinnön sisällön, kun taas epävirallisella gregorsamsalaisella tasolla sitä kohtaan esitetään jyrkkää kritiikkiä.

Itseäni häiritsee mietinnössä asia, josta pari kertaa aiemminkin olen kirjoittanut: historiallisen ajan arkeologiaa kohtaan tunnettu piittaamattomuus ja penseys. Mietintöä lukiessa näkyy jatkuvasti, kuinka ahtaasti esihistoriallisesta (tai esihistorian toimiston) suunnasta arkeologiaa tarkastellaan.

Esimerkiksi s. 22-24 käsitellään arkeologista inventointitilannetta. Siinä esitetään tekniikka, vaiheet ym. samoin kuin numeroin esihistorian toimiston nykyinen inventointitaso. Sen sijaan sanallakaan ei käsitellä tilannetta historiallisen ajan arkeologiassa ja loppukappaleessa, joka on ideologiaa, kerrotaan inventointien merkityksestä nimenomaan esihistoriallisten ajanjaksojen tutkimusten kannalta.

Inventoinnin kautta toimikunnan jäsenten henkistä suhtautumista historiallisen ajan arkeologiaan voidaan tarkastella myös myöhemmin. Toimikunta käsittelee historiallisen ajan arkeologiaa s. 43-47 ja toteaa, että "maamme kuntien historialliset muinaisjäännökset" tulisi inventoida. Kannatan täydestä sydämestäni ehdotusta, mutta missä on toisaalta tämänhetkisen tilanteen selvitys ja toisaalta konkreettinen toimenpideohjelma rahoitusselvityksineen? On syytä todeta, että esihistorian osalta ne on tehty varsin yksityiskohtaisesti. Miksi ne puuttuvat historiallisen ajan arkeologiasta? Miksi toimikunta kuittaa yhdellä virkkeellä asian, joka ilmiselvästi vaatisi perusteellisia selvityksiä? En todellakaan Mallin tapaan usko toimikunnan tehneen "perusteellisen selvityksen arkeo-

logisen toiminnan nykytilasta" (MAL jäsentiedote I/85).

Masentavinta on todeta mietinnön kirjoittajien jatkuvasti asettavan yhtäläisyysmerkin sanojen arkeologia ja esihistoria välille. Toimikunta on laatinut inventointi- ja tutkimusohjelman, joka liittyy ainoastaan esihistoriaan, ei arkeologiaan. Henkinen asennoituminen historiallisen ajan arkeologiaa kohtaan on samanlainen kuin museoviraston perustamisen aikaan: joku nurkka sillekin täytyy keksiä, jotta kenelläkään ei olisi valittamista. Esihistoria on kuitenkin tärkein.

Jos lukija on kiinnostunut asenteista, jotka ovat ohjanneet toimikunnan työskentelyä, hänen kannattaa em. sivujen lisäksi lukea mm. sivut 25, 35-36, 42, 51, 53, 55-57, 73-75, 77-79, 82-89.

Kaiken kaikkiaan on suomalainen arkeologia edustajiensa kautta taas kerran hukannut pallonsa ja etsikkoaikansa.

Pari hajahuomiota. "Pelastuskaivaukset liittyvät läheisesti muinaisjäännösten suojeluun" sanotaan sivulla 25. Millä tavoin pelastuskaivaukset suojelevat muinaisjäännöstä? Eikö kaivaus tuhoakaan kohdetta? Jos arkeologinen kaivaus ei tuhoa kohdetta niin miten sen tekee maansiirtokone? Rinnastuksena: onko tutkittu ja purettu rakennus suojeltu? Jos taas pelastuskaivauksilla kerätään tietoa muiden muinaisjäännösten suojelua varten, on pakko kysyä, montako kaivausta vielä tarvitaan, jotta tiedetään miten suojellaan? (Sama pelastuskaivausten ja suojelun rinnastaminen tulee esille myös mietinnön sivuilla 27, 32-33, 40-42, 51-57, 59).

Yksi mietinnön läpikäyviä piirteitä on syvä huoli siitä, ettei museovirastolla ole mahdollisuuksia suorittaa vapaita "tieteellisiä kaivauksia", vaan se joutuu ulkopuolisen pakon takia suorittamaan pelastuskaivauksia. On

vaikea ymmärtää tätä huolta, kun "kaikkien kaivausten (so. pelastuskaivaukset, koekaivaukset, tieteelliset kaivaukset - MH) päämääränä on mahdollisimman tarkka ja monipuolinen aineiston dokumentointi, ts. kaikki kaivaukset suoritetaan tieteellisin metodein on niiden syy mikä hyvänsä" (s. 27) ja kun "Suomen esihistorian (!) tutkimuksen keskeisenä osana ovat tieteellisistä tavoitteista suunnitellut kenttätutkimukset" (s. 51). Mietinnössä todetaan edelleen vakuuttavasti: "Riippumatta siitä, mistä syystä kaivaukset suoritetaan, ne aina kuitenkin tarjoavat aineistoa tieteelliselle tutkimukselle. Erityisen rikas ja antoisa tämä aineisto voi olla pelastuskaivausten kohdalla, jolloin tavallisesti on mahdollisuus laajojen yhtenäisten kokonaisuuksien tutkimiseen, jopa totaali-kaivauksiin. Kustannussyistä johtuen tähän on harvoin mahdollisuus ns. tieteellisten kaivausten kohdalla, joissa yleensä joudutaan tyytymään otantamenetelmällä toteutettavaan tutkimuksiin, ts. kaivaustoimenpiteet kohdistuvat vain pieneen osaan muinaisjäännöstä. Kuitenkin ainoastaan totaali-kaivauksiin kyetään perusteellisesti selvittämään mm. kohteen kronologisia, stratigrafisia ja demografisia kysymyksiä." (s. 56).

Kuten edellisistä lainauksista käy ilmi (paljon muitakin voitaisiin esittää) haluaa toimikunta varsin erilaisia asioita, joiden perustelut kuitenkin lyövät toisiaan sumeilematta korville. Se menettelee noudattaen neuvoa, jonka näsäviisas voisi antaa avomerellä haaksirikkoutuneelle: ui moneen suuntaan yhtä aikaa, niin mahdollisuuteksi pelastua kasvaa.

Pohjanmaan museo Vaasassa on julistanut haettavaksi amanuenssin viran, jonka hakijalla tulee olla PÄÄAINEENA ARKEOLOGIA. HURRAA!!! Todellinen kulttuuriteko! Nostakaamme hattua Pohjanmaan museolle.

Heikki Matiskainen

PUUKANSAN TARINAA - TEPPO ?

Lukiessani viime numerossa julkaisemaasi taidokasta spekulointia Naarajärven paaluista, en välttynyt ajatuksekseni, esitääkö kritiikin tiedemiehenä vai oletko hiljan lukenut Veikko Huovisen "Puukansan tarinan", (joka olisi todella ansainnut Finlandia-palkinnon)?

Olen aina ihaillut kansatiedettä siinä, että se tieteenhaara selittää asioita. Arkeologit ovat tietoja jakaessaan niukempia, jopa säästeliäitä, pelätessään pieleenmeno. Toisaalta arkeologilla on joskus käytettävissä selvääkin faktatietoa kaivauksilta, joista se vaikenee varovaisuudessaan. Naarajärven kohdalla on kyse jälkiviisauksesta, sillä kun paalunjäljet havaittiin ja dokumentoitiin maastossa, ei selitelty. Niistä on käytettävissä jälkikäteen vain tarkkoja piirroksia, valokuvia ja muistiinpanoja, muistiin merkittiin havaintoja. Kaikki oli ohi kahdessa päivässä. Vasta sen jälkeen voitiin ryhtyä selittämään. Olkoon tällainen jälkiviisaus varoitukseksi muille paalunjälkitutkijoille.

Olen aktiivisena metsästäjänä keittänyt lukuisat kahvit tervaskannossa mutta minun täytyy tunnustaa, etten ole sattunut koskaan kiinnittämään huomiota siihen, kuinka syvältä kanto palaa. Minulla ei ole muuta kokemusta kaskeamisesta kuin että pikkupoikana (v. 1963) minua ja ystäväni epäiltiin noin puolen hehtaarin metsäpalon syyttämistä. Elämä opettaa asioita. Olen oppinut huolelliseksi tulenkäsittelijäksi metsäpaloselkkauksen vuoksi ja nyt vakuutan, että tulen tarkkailemaan tulen käyttäytymistä vastaisuudessa joka kerta, kun teen tervaskantotulet. Miten tuli etenee juuristossa ja ennenkaikkea kuinka syvälle?

Paahtaminen tai hiilestäminen. Olen tähän mennessä välttynyt tilanteelta, jossa on ajateltava näiden kahden toiminnan eroa. Kokemukseni paahtamisesta rajoittuvat poikavuosien puusuksien tervaamiseen ja tervan paahtamiseen suksen pohjiin, nykyisin paahdetaan meillä enää leipää. Paahtaminen on todella oikea termi. Voisi kuvitella, että paahtamalla "narrataan" selluloosasta aineksia pinnalle suojaamaan puun lahoamista, mene ja tiedä ?

Kokemukseni paahtamisesta ovat myös jälkiviisausta. Keväällä 1984 vierailin Unkarissa Szegedissä ja kiertelin museonjohtaja, prof. Otto Trogmeyerin kanssa hänen maakuntaansa. Trogmeyer on muuten Unkarin johtavia arkeologeja ja erittäin tunnettu myös Keski-Euroopassa. Havainnon paahtamisesta tein Szegedin ulkomuseoalueella, jossa oli aidattuna harvinaisia, minulle tuntemattomia lampaita. Ulkomuseossa haluttiin säilyttää laji kuolemasta sukupuuttoon. Kansatieteellisesti rakennettua karjasuojaa ympäröi aita, joka oli rakennettu noin parin metrin pituisista halkaistuista pyökkihaloista,

jotka oli kiinnitetty toisiinsa sidoksin. Aita oli verrattain uusi tai uudistettu ja koska kirjoittelin niihin aikoihin omaa osuuttani Naarajärvestä, tietysti kiinnitin huomioni paaluvaitaukseen, jossa maanpinnan rajassa näkyi kunkin paalun kohdalla tumma hiilestys. Kysyin asiaa Trogmeyeriltä ja hän sanoi sen "ikivanhaksi" menetelmäksi, jolla hidastetaan lahoamista. En maininnut tätä julkaisussa, koska arkeologian dokumentointi Suomessa 5000 vuotta vanhan asumuksen kohdalla ja Unkarin ulkoilmamuseon perinteisen aitauksen välillä olisi ollut liian tarkoitushakuista. V. 1982, kun paalunjäljet ensimmäisen kerran havaitsin, en ollut vielä vierailut Unkarissa.

Roviointi, kaskeaminen ja kaskeamisen jäljet ovat myös asia, joka kiinnostaa arkeologeja, ennenkaikkea rautakautisen maanviljelyn selittämisen ja ajoittamisen kannalta. Salo-404 -projektissa tuli esille lukuisia merkkejä maansisäisistä hiilloksista ja niitä ajoitettiin hyvällä menestyksellä. Prof. Jauhiainen Joensuusta on nyt tietääkseni lähtenyt tutkimaan kaskikulttuurin jättämiä jälkiä tarkemmin, huomioiden erikoisesti pedologiset prosessit. Koivun ja kuusen juurakat ja niiden palamisjäljet - en tiedä, mutta vaistonvaraisesti sanottuna en lähtisi syyttämään nuotiota niiden kantoihin, sillä näihin puulajeihin saa maastossa huonosti tulen tarttumaan. Kantoina eivät pala sen paremmin tuoreena kuin lahonneenakaan.

Teppo on oikeassa. Vaatiessaan steriilin maastonkohdan paljastamista ja kontrollointia siitä, näkykö vastaavia hiiltoymiä niissä oloissa. Naarajärvellä tätä ei tehty. Toivottavasti joku nuori kunnianhimoinen arkeologi tekee sen tulevaisuudessa. Jälkien systemaattinen esiintyminen on Teppoa hieman kiusaava asia ja en voi kuin ihailta hänen selitystä "ongelman luontevasta ratkaisusta". Minulle on Hyvä Joulu merkinnyt sitä, että olen saanut Huovisen kirjan joululahjaksi. Näin kävi myös tänä vuonna ja nautiskellen luin "Puukansan tarinan". Sen ansios-ta en tiedä itsekään enää miten ajatella, ajatellakko puiden vai arkeologien näkökulmasta - Teppo voi olla täysin oikeassa!

Naarajärvi sisältää erikoisen paljon uusia asioita, joita metodologisessa mielessä suosittelen arkeologeille. Jos halutaan asumustyyppistä saada lisätietoja, ovat käyttämämme menetelmät minimi, millä uusiin tietoihin päästään. Naarajärvi on oikeastaan ensimmäinen askel sentyypipiseen tutkimukseen. Ennenkaikkea yliopistojen ja tietysti minulle läheisen Helsingin yliopiston arkeologian laitoksen tulisi kiinnittää kaivaustarkkuuteen ja dokumentointi-informaatioon suurempaa pedagogista huomiota, ennen kuin nuoria arkeologeja päästetään kentälle tuhoamaan muinaisjäänöksiä.

Naarajärven paalut dokumentoitiin myös valokuvaamalla. V. 1982 kaivaukselta (lounaishuone) koko kaivausala valokuvattiin ylhäältä mittakaavaan 1:100. Siitä on olemassa pinnakkaiskuvilla yhdistetty "tornikuva", joka on esihistorian toimiston topografisessa arkistossa. Tämä

työ jäi osaltani kesken, sillä kovalaboratorio ei silloin Syrjäsen Timon paikanvaihdoksen takia toiminut täydellä teholla. Negatiivit ovat tallella, ja jos joku on kiinnostunut askartelemaan, niin on mahdollista ottaa tarkat, hyvin valotetut, mittakaavassa olevat kopiot ja liimailta selvä dokumentti paalujälkien esiintymisestä. (Askareesta kiinnostunut soittakoon minulle!)

Nyt on todella saatu jo ajoitus paalunjäljestäkin. Nr.6 (kaivettu 1983) antoi tulokseksi 4210+-190 (Hel-1926). Jos verrataan ikää tutkimuksessa mainittuihin kolmeen liesiajoitukseen on paalun ikä nuorempi. Virherajat huomioiden välille syntyy 400 vuoden hiatus. Näytemäärä hiilestä on hyvin niukka ja ajoitettu aines hienojakoista, siksi virherajakin on huomattavan suuri. Siinä mielessä en pysty kumoamaan Tepon näkemystä. Onneksi v. 1982 kelluttelin makroja paalunsijoista, ja jos löydän paaluista hiiliä niin paljon, että ajoitus kannattaa tehdä, ilman muuta yritetään ajoittaa vaikka jok'ikinen paalu. Kiitos Tepolle tutkimusta edistävästä havainnosta ja olkoon se opiksi myös muille paalunjälkisyndroman kanssa painiskeleville arkeologeille.

Vielä Tepolle sanoisin, ettei näihin oletuksiin ole lopullista "uskoa", ja pyytäisin Sinua selvittämään käsitteet usko ja empirisiin havaintoihin pohjautuva tiede. Minä olen Naarajärven kohdalta päätenyt kykyäni mukaan tällaiseen ratkaisuun ja mielenkiinnolla odotan näkeväni myös jonkun toisen vastaavanlaisen ratkaisun kampakeraamisesta talosta. Älkää vaan ruvetko asumaan Naarajärven talossa yhtä kauan kun on asuttu Räisälän kodassa,kaivakaa niitä lisää!

A.M.TALLGRENIN SATAVUOTISMUISTO

Helmikuun kahdeksantena päivänä tänä vuonna tuli kuluneeksi sata vuotta Aarne Michael Tallgrenin syntymästä. Ne, jotka jäivät merkkipäivän yhteydessä kaipaamaan alamme johtavien tutkijoiden julkisia arvioita suomalaisen arkeologian merkittävimmän edustajan elämäntyöstä, voivat rauhoittaa mielensä ja tutustua Jüri Selirandin artikkeliin Tallinnassa ilmestyvän "Sirp ja Vasar" -lehden helmikuun 8. päivän numerossa.